

УДК 37.013:629.7

ПЛАЧИНДА Тетяна Степанівна,

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійної педагогіки та соціально-гуманітарних наук, Льотна академія Національного авіаційного університету

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ПРОФЕСІЙ ЯК СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті актуалізується питання підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема екстремальних видів професійної діяльності. Наголошується на важливості формування професійно важливих якостей як підвалинах якісної фахової підготовки. Аналізуються погляди науковців щодо диференціації структури професійно важливих якостей. Автором уточнюється, що професійно важливими якостями є психофізіологічні, які допомагають протидіяти негативним чинникам екстремальної фахової діяльності. Запропоновано ефективні шляхи формування професійно важливих якостей в освітньому процесі профільних закладів вищої освіти.

Ключові слова: фахова підготовка, майбутні фахівці, професійно важливі якості, психофізіологічні якості, інтегроване навчання, екстремальні професії.

Постановка проблеми. Сьогодення актуалізує нові суспільні вимоги до освітньої системи, що відповідальна за розвиток особистості, нації і держави, відтворення і примноження інтелектуального, духовного та економічного потенціалу українського народу, виховання свідомого громадянина-патріота України. Ці вимоги стосуються не тільки покращення фахової професійної діяльності, але й забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців на основі пошуку нових ресурсів для розв'язання проблем, які постають перед суспільством, та їх творчого використання.

На етапі перебудови всіх сфер діяльності особливу роль відіграє людський чинник, що являє собою унікальний і водночас складний феномен, оскільки фокусує соціально-політичні, морально-психологічні, економічні, медико-біологічні, етично-правові й інші аспекти науково-технічного прогресу. Саме природою людського чинника наразі продиктовані проблеми підвищення ефективності професійної підготовки фахівця. Комплексний характер порушеного питання спонукає до пошуку оптимальних шляхів професійної підготовки, зокрема формування професійно важливих якостей сучасних фахівців екстремальних професій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Унаслідок усебічного осмислення джерельної бази констатовано, що на сьогодні обґрунтовано низку наукових ідей, теоретичних положень, які стосуються оптимізації освітнього процесу майбутніх фахівців екстремального профілю. Так, проблемою вдосконалення професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців займалися О. Бамбуркін, Ю. Воробйова, Д. Гандер, Л. Герасименко, Є. Зюрін, Є. Кміт, В. Козлова, О. Москаленко, Н. Орленко, Г. Пухальська та ін. Шляхам удосконалення морально-психологічної підготовки фахівців присвячено наукові студії О. Адамцевича, О. Діденка, В. Євдокімова, О. Керницького, Р. Макарова, В. Маришука, М. Нідзій, Ж. Шишкіна, Г. Яворської та ін. Формуванню професійно важливих якостей присвячені наукові студії В. Бута, Л. Герганова, Н. Іванової, Г. Лещенка та ін. Проте залишається недостатньо вивченим питання підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців екстремальних професій шляхом формування у них низки професійно важливих якостей.

Метою статті є осмислення значення професійно важливих якостей фахівців екстремальних професій та окреслення ефективних шляхів формування означених якостей в освітньому процесі профільного закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Статистика засвідчує, що близько 80-90 % нещасних випадків зумовлені неповноцінними фізичними та психологічними якостями працівників тієї чи тієї сфери професійної ризиконебезпечної діяльності [9]. Л. Герганов зазначає, що за статистикою ІМО (International Maritime Organization – Міжнародна морська організація) причинами 80% усіх аварій світового торговельного флоту є низький рівень професійної підготовленості членів екіпажу суден до діяльності в небезпечних й аварійних ситуаціях [3].

Упродовж десятиліть через провину людини трапляється 70-85 % транспортних аварій і катастроф, що завдають суттєвих соціальних, економічних, морально-психологічних збитків. Функційна ефективність фахівців, зокрема екстремальних професій, засвідчує вміння помічати очевидні й неочевидні ознаки ускладнення фахової ситуації, прогнозувати її розвиток, окреслювати шляхи запобігання її ускладненню, ухвалювати адекватне до ситуації рішення його реалізувати [8]. У цьому контексті важливим є формування у майбутніх фахівців необхідних професійних якостей під час навчання у профільних закладах вищої освіти (ЗВО).

Ураховуючи особливості професійної діяльності фахівців екстремального профілю (авіаційна галузь, морський профіль, військове спрямування тощо), вплив негативних чинників і психофізіологічних подразників, що супроводжують фахівців під час виконання професійних завдань, можна стверджувати, що набуття стійкості до них через формування необхідних професійно важливих якостей є основною метою ЗВО.

У працях Е. Зюріна диференційовано низку професійно важливих якостей, серед яких сприйняття, увага, пам'ять, емоційна стійкість тощо [4; 5].

Сприйняття. Інформація у вигляді світлових і звукових сигналів надходить до оператора з інформаційного поля, яке можна розділити на три складники: реальні об'єкти (інші повітряні судна, об'єкти на землі, небо тощо), інформаційні моделі реальних об'єктів, сигнали локаторів, пеленгаторів тощо), пульт управління (інформація про об'єкт управління, режим роботи машини, положення курсу машини, кут крену тощо). Високе навантаження зорового аналізатора як основного каналу надходження інформації спричинює сильне напруження органів зору.

Увага. Управління рухомим об'єктом на високій швидкості передбачає велику концентрацію уваги. Особливістю управління літаком є також високий темп сприйняття й оброблення інформації. Водночас інформаційна завантаженість льотчика-оператора, поліморфність інформаційного поля, некомплектне розміщення індикаторів обумовлюють необхідність постійного перерозподілу та переключення уваги. Нерідко кількість виробничо-важливих об'єктів одночасного спостереження становить понад десять одиниць.

Пам'ять. У льотчика переважає оперативна пам'ять, пов'язана з опрацюванням великого обсягу відомостей щодо навігаційної ситуації, з елементами механічної пам'яті (запам'ятовування даних радіопеленгатора тощо).

Емоційна стійкість. Діяльність авіафахівця супроводжує нервово-емоційне напруження, що зумовлене пілотажним навантаженням, функцією очікування інформаційного сигналу, подоланням монотонних чинників шуму, вібрації, сталістю зорових образів під час спостереження за хмарним небом, польоту в складних метеоумовах тощо. Отже, діяльність льотчика-оператора справедливо вважають різновидом праці, що належить до найвищої нервово-емоційної категорії. У наукових студіях доведено: що складніший політ, то вища частота пульсу, яка іноді сягає 180 уд./хв. Суттєві зміни відбуваються і з фізіологічними показниками: параметрами дихання, ЕКГ, ЕМГ, ЕЕГ тощо.

Визначаючи структуру професійно важливих якостей фахівців з аварійного обслуговування та безпеки на авіаційному транспорті Г. Лещенко згрупує їх у відповідні блоки: *фізичні* якості – сила, витривалість, швидкість, спритність; *психологічні* якості – увага, пам'ять, мислення, воля; *емоційно-вольові* якості – воля та емоційна стійкість;

психофізіологічні якості – окомір, швидкість реакції, просторова орієнтація, вестибулярна стійкість, тонка координація рухів, фізична та розумова працездатність, завадостійкість, стійкість до гіпоксії; соціально-психологічні якості – комунікабельність, моральність, відповідальність [7, с. 139].

Бут В. структуру професійно важливих якостей офіцера газодимозахисника-рятувальника розглядає як систему блоків особистісних якостей: мисленнєвий, управлінський, мотиваційний, емоційно-вольовий, мнемічний, атенційний та фізичний [1].

Систематизуючи погляди науковців, Н. Іванова виділяє три підходи до визначення професійно важливих якостей: перший – характеристики людини, що базуються на природній біологічній основі та визначають успішність і рівень пристосованості її до діяльності (психофізіологічні, психологічні характеристики особистості, її здібності та здатності); другий – індивідуально-психологічні особливості та властивості фахівця; третій – уміння, здібності та властивості особистості, що формуються у процесі навчання. Дослідниця підсумовує, що професійно важливі якості мають біологічну основу; розвиваються у процесі професійної підготовки та діяльності; є передумовою придатності до певного виду діяльності; до них відносять фізіологічні та психологічні характеристики людини, її індивідуально-психологічні особливості, властивості, здібності, здатності, уміння [6, с. 164].

Дослідник Д. Гандер [2] обґрунтовано виокремив п'ять основних груп професійно важливих якостей авіаційних фахівців: особистісні, інтелектуальні, психофізіологічні, фізіологічні, фізичні (рис. 1).

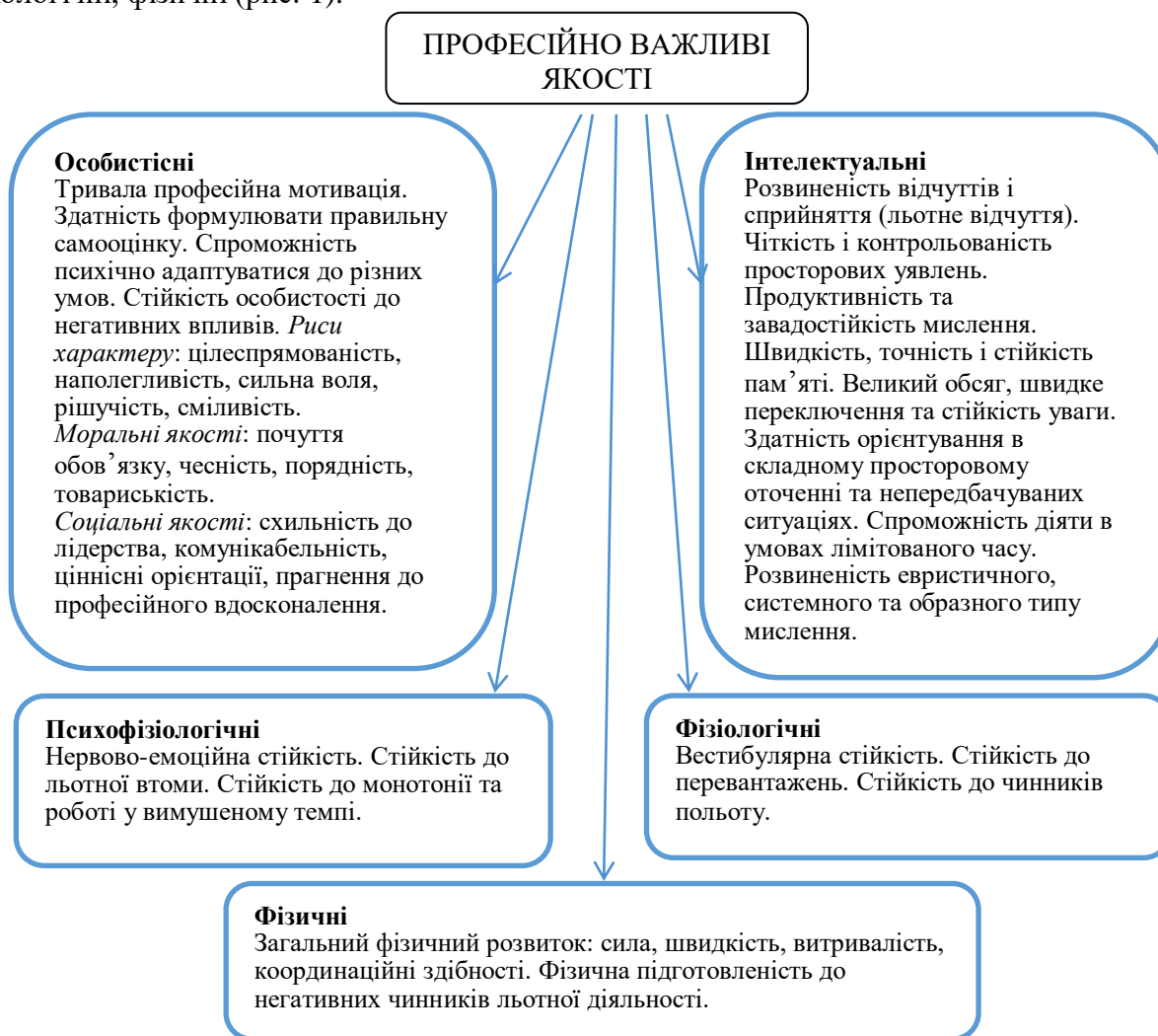

Рис. 1 Структура професійно важливих якостей авіафахівця (за Д. Гандером)

Дослідження діяльності авіафахівців спонукає до висновку про те, що специфічні прикладні вимоги професії вмотивовані такими чинниками: тривале перебування в умовах обмеженого рухового режиму, монотонність, великий обсяг робочого часу, брак перерв для відпочинку; високий ступінь нервово-психічного напруження за умов статичного навантаження м'язів спини та ніг; постійний вплив шумів і вібрації, перевантажень; велике інформаційне перенасичення та високий ступінь відповідальності за виконання завдань [8]. З огляду на це одним з основних завдань професійної підготовки майбутніх авіафахівців вважаємо формування в них стійкості до негативних чинників професійної діяльності, а також необхідних фізичних й психофізіологічних якостей.

Значущими *фізичними якостями* для авіафахівців є витривалість і швидкість рухів. До основних напрямів формування *психофізіологічних якостей* ми відносимо: розвиток здатності до емоційної стійкості (збереження стійкості психічних процесів і рухових дій в умовах емоційного впливу); удосконалення функцій уваги (обсягу та розподілу, переключення, зосередження), короткочасної й оперативної пам'яті; посилення тонкого рухового відчуття, координації рухів, здатності змінити їхню структуру залежно від інформації, що надійшла; розвиток вестибулярної стійкості, просторового орієнтування; формування здатності прогнозувати розвиток ситуації (екстраполяція дій), оцінювати відстань і швидкість; інтенсифікація стійкості організму до перевантажень; формування стійкості організму до гіпоксії та дихання під надлишковим тиском; розвиток стійкості до несприятливого впливу на рухову активність і до монотонності; удосконалення силової й статичної витривалості; формування прикладних рухових навичок, навичок виживання в складних умовах середовища; розвиток якостей психологічної сумісності у колективі; формування навичок і методів активного відпочинку та аутогенного тренування, підтримання професійної працездатності тощо.

Процес формування професійно важливих якостей є досить динамічним, складним і зазнає постійних змін у системі профільної підготовки. Отже підвищення ефективності фахової підготовки до екстремальних видів діяльності вбачаємо у цілеспрямованому формуванні професійно важливих якостей, якого можна досягти завдяки впровадженню інтегрованого навчання в освітній процес ЗВО. Інтегроване навчання має принципове значення як для процесу формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців, так і для їхньої подальшої професійної діяльності.

Дослідження проблеми підготовки курсантів льотних ЗВО уможливило висновок, що інтеграція в навчальній діяльності є складним системним процесом, спрямованим на організацію та реалізацію навчального процесу через успішне поєднання навчальних дисциплін, уміння застосовувати знання з різних галузей у виконанні конкретного завдання – якісної професійної підготовки курсантів льотних ЗВО [8]. Тому, інтеграція навчальних дисциплін – найважливіший чинник, рушій, передумова процесу формування професійно важливих якостей у майбутніх фахівців екстремальних професій.

У ході наукового пошуку проаналізовано структурно-логічні схеми підготовки майбутніх авіафахівців і скореговано з інтегративним напрямом робочі програми дисциплін «Фізичне виховання» (цикл дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки), «Психологія» (цикл дисциплін природничо-наукової (фундаментальної) підготовки), «Безпека польотів», «Можливості та обмеження людини в льотній діяльності» (цикл дисциплін професійної й практичної підготовки). Такі дисципліни обрано цілеспрямовано для доведення значущості взаємозв'язку предметів різних дисциплінарних циклів щодо формування професійно важливих якостей майбутніх авіафахівців.

Інтегративні зв'язки кожної дисципліни представлені складовими: термінологія, поняття, процеси. Так, нами виокремлені кілька інформаційних блоків, що мають важливу роль під час професійної підготовки курсантів льотних ЗВО:

1) із дисципліни «Можливості та обмеження людини в льотній діяльності» – психоемоційна напруга в польоті; авіаційна фізіологія (дихання та порушення просторового

орієнтування); в тому у професійній діяльності льотного складу; психофізіологічні основи льотного навчання; виживання в умовах автономного існування; ухвалення рішень у професійній діяльності льотного складу; помилки в ухваленні рішень;

2) із дисципліни «Психологія» – відчуття та сприймання; ілюзії під час виконання польотів; увага, пам'ять і мислення; почуття й емоції; природа та сутність вольової регуляції; вольові якості в професійній діяльності льотного складу; напруженість у польоті та запобігання їй; психологічні проблеми безпеки польотів;

3) із дисципліни «Безпека авіації» – фактори небезпеки в авіаційній транспортній системі; безпека польотів у процесі функціонування АТС; безпека в разі вимушеної посадки в аварійних випадках;

4) із дисципліни «Фізичне виховання» – структура, методика й організаційні форми фізичної та психофізіологічної підготовки; проблеми людського чинника в авіації; система фізичної і психологічної підготовки майбутніх авіафахівців; психофізіологічна підготовка в системі професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців.

Інтегроване навчання пришвидшує формування переконань і світогляду майбутніх фахівців, сприяє вияву суб'єктивного ставлення до вивчених фактів та способів їх пояснення, самостійному розв'язанню проблем, парадоксів і протиріч, обстоюванню евристичної позиції в навчальному процесі. Інтегративний підхід до структурування змісту навчання – один із найбільш ефективних, адже допомагає суттєво підвищити ефективність навчального процесу без надмірних матеріальних витрат. У ході вивчення науково обґрунтованих інтегративних навчальних курсів створюються умови для формування компактної, гнучкої системи знань за порівняно короткий час.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи виклад, зазначимо, що варто виокремлювати низку професійно важливих якостей фахівців у порядку їхньої значущості та спостерігати за їх формуванням у ході підготовки майбутніх фахівців: виражена установка (професійна спрямованість) на оволодіння фахом; емоційно-вольова стійкість (спроможність фахівця підвищувати працездатність в умовах небезпеки появи аварійних ситуацій, несподіваних подій, а також за дефіциту часу); здатність швидко перемикає сенсомоторні й розумові навички, логічно мислити; практичний тип мислення, високий темп розумових процесів; сміливість, рішучість, ініціативність; уміння ухвалювати рішення не вагаючись попри брак інформації; стійкість уваги в умовах чинників впливу, що відволікають; здатність швидко розсосереджувати та концентрувати увагу; відмінна просторова уява й оперативна пам'ять; достатній обсяг, швидкість і точність сприйняття, зокрема хороший окомір, правильне сприйняття форм, розмірів, швидкості переміщення, віддаленості; психологічна та фізіологічна витривалість; розвинена тривала пам'ять; здатність до швидких рухових реакцій; уміння оцінювати наявний час і відповідно до цього планувати свої дії; спритність, хороша координація рухів. Для повної об'єктивності формування професійно важливих якостей у майбутніх фахівців екстремальних видів діяльності, потрібно брати до уваги всі наявні негативні чинники, що впливають на організм людини та працездатність у цілому.

В подальшому наше дослідження буде спрямоване на пошук шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців екстремальних видів професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бут В.П. Формування професійно важливих якостей газодимозахисників-рятувальників МНС України: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.09 / Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2008. 20 с.
2. Гандер Д.В. Психология опасных профессий. М: Воентехиниздат, 2011. 248 с.
3. Герганов Л.Д. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників морського профілю на виробництві: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т проф.-тех. освіти Нац. акад. пед. наук України. Київ, 2016. 41 с.

4. Зюрин Э.А. Формирование психофизической устойчивости к профессиональной деятельности операторов сложных систем управления средствами физической культуры (на примере летного состава): дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Всерос. науч.-исслед. ин-т физ. культ. и спорта. М., 2008. 193 с.

5. Зюрин Э.А. Эффективность формирования психофизической устойчивости к профессиональной деятельности операторов сложных систем управления средствами физической культуры (на примере лётного состава). *Актуальні проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки*: наук.-метод. журнал. 2011. № 1 (2). С. 33–37.

6. Иванова Н.Г. Формування професійно важливих якостей – важлива умова успішного виховання майбутніх фахівців. *Педагогічний дискурс*: зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. Хмельницький: ХГПА, 2012. Вип. 12. С. 163–166.

7. Лещенко Г.А. Професійно важливі якості фахівців з аварійного обслуговування на авіаційному транспорті. *Наукові записки* / ред. кол.: В.В. Радул, В.А. Кушнір та ін. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка 2014. Вип. 134. С. 136–140.

8. Плачинда Т.С. Професійна підготовка майбутніх авіаційних фахівців: зарубіжний і вітчизняний досвід та шляхи підвищення якості: монографія. Кіровоград: «Полімед – Сервіс», 2014. 533 с.

9. Орленко Н.А., Турчина Н.І., Лукашова І.В., Воробйова Ю.О. Цільова модель професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх пілотів як фактор організації процесу професійної підготовки у ВНЗ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. К., 2013. Вип. 13 (40). С. 134–141. (Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)).

References

1. But, V.P. (2008). Formuvannya profesiino vazhlyvykh yakostei hazodymozakhysnykiv-riatuvalnykiv MNS Ukrainy [*Formation of professionally important qualities of smoke divers rescue personnel of the Ministry of Emergencies of Ukraine*]: dys... ... cand. psychol. sci.: 19.00.09 / Institute of Psychology named after H. S. Kostyuk of APN of Ukraine. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].

2. Gander, D.V. (2011). Psykholohyia opasnykh professiy [*Psychology of dangerous professions*]. Moscow: Voentehinizdat, 248 p. [in Russian].

3. Gerganov, L.D. (2016). Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi pidhotovky kvalifikovanykh robitnykiv morskoho profilu na vyrobnytstvi [*Theoretical and methodological foundations of professional training of skilled workers of the sea profile on the production*]: avtoref. dys. ... doctor of ped. sci.: 13.00.04 / Institute of professional technical education of National academy of pedagogical sciences. Kyiv, 41 p. [in Ukrainian].

4. Zyurin, E.A. (2008). Formirovanie psihofizicheskoy ustoychivosti k professionalnoy deyatel'nosti operatorov slozhnykh sistem upravleniya sredstvami fizicheskoy kulturyi (na primere letnogo sostava) [*Formation of psychophysical resistance to professional activity of operators of complex control systems by means of physical culture (on an example of flight crew)*]: dys. ... cand. ped. sci.: 13.00.04 / Russian Research Institute of Physical culture and sports. Moscow: 193 p. [in Russian].

5. Zyurin, E.A. (2011). Effektivnost formirovaniya psihofizicheskoy ustoychivosti k professionalnoy deyatel'nosti operatorov slozhnykh sistem upravleniya sredstvami fizicheskoy kulturyi (na primere liotnogo sostava). [*Efficiency of the formation of psychophysical resistance to the professional activity of operators of complex control systems for physical culture (on the example of flight personnel)*]: Actual problems of professional applied physical preparation. Scientific and research journal. № 1 (2). P. 33–37. [in Ukrainian].

6. Ivanova N.H. 2012. Formuvannya profesiino vazhlyvykh yakostei – vazhlyva умова uspishnoho vykhovannya maibutnikh fakhivtsiv. [Formation of professionally important qualities as an important condition of the successful education of future specialists]. *Pedagogical discourse*:

proceedings of scientific notes / chief editor I.M. Shorobura. Khmelnytskyi: KhHPU, Iss. 12. P. 163–166. [in Ukrainian].

7. Leshchenko, H.A. (2014). Profesiino vazhlyvi yakosti fakhivtsiv z avariinoho obsluhovuvannya na aviatsiinomu transporti [*Professionally important qualities of search and rescue specialists on aviation transport*]: Scientific Notes: editorial board: V.V. Radul, V.A. Kushnir and others. Kirovohrad: KDPU named after V. Vynnychenko. Iss. Вип. 134. P. 136–140. [in Ukrainian].

8. Plachynda, T.S. (2014). Profesiina pidhotovka maibutnikh aviatsiinykh fakhivtsiv: zarubizhnyi i vitchyzniani dosvid ta shliakhy pidvyshchennia yakosti: [*Professional training of future aviation specialists: foreign and national experience and quality improvement*]: Monography. Kirovohrad: "Polimed – Servis", 533 p. [in Ukrainian].

9. Orlenko, N.A., Turchyna, N.I., Lukashova, I.V., Vorobiova, Yu.O. (2013). Tsilova model profesiino-prykladnoi fizychnoi pidhotovky maibutnikh pilotiv yak faktor orhanizatsii protsesu profesiinoi pidhotovky u VNZ [*Target model of professional and applied physical training of future pilots as a factor of organizing the process of professional training in higher educational institutions*]. Scientific journal of Drahomanov NPU. Kyiv: Iss. 13 (40). P. 134-141. (Section 15: Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)). [in Ukrainian].

PLACHYNDA Tetiana, The Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of Professional Pedagogies and Human Sciences Department, Flight Academy of National Aviation University.

FORMATION OF PROFESSIONALLY IMPORTANT QUALITIES OF FUTURE SPECIALISTS OF EXTREME PROFESSIONS AS A COMPONENT OF EFFECTIVENESS OF THEIR PROFESSIONAL PREPARATION

Abstract. *The article actualizes the problem of increasing the efficiency of professional training of future specialists, in particular, extreme professions. It is said that over a decade, 70-85% of accidents and catastrophes occur due to human fault. In this context, the human factor plays a key role, which is a unique and at the same time complex phenomenon, since it focuses on socio-political, psychological, economic, medical and biological, ethical and other aspects of scientific and technological progress.*

The nature of the human factor is currently stipulated by the problems of increasing the efficiency of professional training of specialists. It is emphasized the importance of forming professionally important qualities as the basis for quality professional training. It is stated that it is necessary to take into account the peculiarities of the professional activity of specialists of extreme professions (aviation, marine, military, etc.), the influence of negative factors and psychophysiological stimuli upon specialists while performing professional tasks in order to gain resistance to them through the formation of the necessary professionally important qualities.

The views of scholars on the differentiation of the structure of professionally important qualities are analyzed. The authors offer different approaches to the classification of professionally important qualities, but they all fall into the following blocks: personal, intellectual, psychophysiological, physiological, physical. The author stresses that psychophysiological professional qualities are very important, which helps to counteract the negative factors of extreme professional activity.

Effective ways of formation of professionally important qualities in the educational process of specialized institutions of higher education are offered through introduction of integrated training. In the course of scientific research, the structural-logical schemes of training of future aviation specialists were analyzed and the working programs of disciplines, namely: "Physical education" (a cycle of disciplines in the humanities and socio-economic training), "Psychology"

(cycle of disciplines of natural sciences (basic) training), "Safety of flights", "Opportunities and limitations of person in flight activities" (a cycle of disciplines of professional and practical training). Such disciplines are chosen purposefully to prove the importance of the interrelation of subjects of various disciplinary cycles in relation to the formation of professionally important qualities of future aviation specialists. It is concluded that for the complete objectivity of the formation of professionally important qualities for future specialists of extreme professions, it is necessary to take into account all the existing negative factors affecting the human body and working capacity as a whole.

Key words. *specialist training, future specialists, professionally important qualities, psychophysiological qualities, integrated training, extreme professions.*

*Одержано редакцією: 20.08.2018 р.
Прийнято до публікації: 28.08.2018 р.*